

Úvodní poznámky k novému směnečnému právu.

Doc. Dr. Jan Fröhlich.

1. Právní prameny.

Vládním nařízením ze dne 19. prosince 1940 č. 111 Sb. z r. 1941 se vydává a zavádí jednotný směnečný řád. Tím začleňuje se území Protektorátu Čechy a Morava do mezinárodní unifikace, ke které dospěla ženevská konference z r. 1930.

Směnečná zákonodárství jednotlivých států rozdělují se, jak známo, na tři oblasti: německou, francouzskou a anglo-americkou. Povaha směnky jakožto mezinárodního instrumentu již dávno se dožadovala přiblížení těchto tří skupin. Unifikační snahy, které před světovou válkou vyvrcholily v *haagských konferencích* (v letech 1910 a 1912), dosáhly dalekosáhlého úspěchu na *ženevské konferenci v r. 1930*, kde se podařilo rozsáhlou měrou sjednotiti oblast »německou« a oblast »francouzskou«.

Výsledkem ženevské konference, které se zúčastnilo 31 států, byly tři konvence: 1. úmluva o *jednotném směnečném zákoně* s 2 přílohami, totiž s *textem* jednotného zákona a *seznamem rezerv*, t. j. dovolených odchylek od jednotného zákona, 2. úmluva o *soukromém mezinárodním právu směnečném*; 3. úmluva o *směnečných poplatcích*.

V Německu byl jednotný směnečný zákon zaveden zákonem ze dne 21./VI. 1933 RGBI 1933/I, str. 399. Jednotný zákon již před tím zavedený v bývalém Rakousku byl rovněž úplně přizpůsoben znění platnému v ostatní Říši; v r. 1938 byl zákon rozšířen na Sudety a v r. 1940 na východní území Říše.

Název »*Jednotný směnečný řád*« je odvozen z označení zvoleného ženevskou konferencí (loi uniforme concernant la lettre de change et le billet à ordre). Před začátkem konference bylo totiž pochybno, má-li býti stanoven *jednotný zákon*, jenž bude smluvními státy zaveden jako zákon vnitrostátní, či má-li se konference usnésti toliko na *vzoru zákona* (loi modèle), jemuž smluvní státy svoje zákonodárství přizpůsobí. Tento poslední návrh expertů, který vycházel zejména z ústavně-právních úvah, nebyl konferencí přijat a bylo hned na začátku konference usneseno, že podle vzoru haagského má býti vypracován zákon »*jednotný*«. Podobně jako v Haagu ukázala se však nutno sleviti poněkud z této »jednotnosti«, což se stalo

ve formě *reserv* obsahujících ustanovení o tom, ve kterých směrech se mohou smluvní státy odchýlit od jednotného zákona.

Jednotný směnečný řád, který se u nás zavádí, přimyká se co do formy a obsahu velmi úzce k *německému* jednotnému zákonu. Používá-li se výrazu »řád« a nikoli »zákon«, má to patrně důvod v otázkách ústavního práva a snad také ve snaze, aby již podle názvu byl rozlišován německý zákon od našeho směnečného práva. Dosud, jak známo, používalo se názvu »řád« pro předpisy práva formálního a nikoli pro předpisy práva materiálního.

Jednotný směnečný řád vstupuje na místo směnečného zákona ze dne 13. prosince 1927 č. 1 Sb. z r. 1928. Pokud se v platných právních předpisech odkazuje na ustanovení směnečného zákona, vstupují na jejich místo příslušná ustanovení jednotného směnečného řádu. To platí na příklad o § 1492 obč. z., o §§ 555 násl. civ. ř. s., čl. 2 a 305 obch. z., § 5 uv. z. k obch. z., §§ 7 a 20 šekového zákona ze dne 3. dubna 1906 čís. 84 ř. z., o zákonu o směnečném poplatku ze dne 23. března čís. 48 Sb. (ovšem nyní ve znění vl. nař. č. 112/1941 Sb.), o zákonu o obilních zástavních listech ze dne 28. června 1933 č. 107 Sb., o zákonu o umořování listin ze dne 11. prosince 1934 č. 250 Sb. atd. (čl. I. uv. nař.).

Nové směnečné právo *nabývá účinnosti dne 1. června 1941* (čl. X. uv. nař.).

Vládní nařízení čís. 111/41 Sb. obsahuje deset článků úvodních a jednotný směnečný řád. Jednotný směnečný řád má 4 části: *První část*, »O směnce cizí«, má 12 oddílů (čl. 1—74), *druhá část*, »O směnce vlastní«, obsahuje 4 články (čl. 75—78), *třetí část*, »Doplňky«, má tři oddíly (čl. 79—90) a *čtvrtá část*, »Územní účinnost zákonů«, osm článků (čl. 91—98). Podpůrně platí, jako dosud, právo obchodní a právo občanské (srov. sub IV).

II. Poznámky o interpretaci.

Pro výklad směnečného práva platí sice v podstatě tytéž zásady jako dosud, avšak bude nutno přihlížeti též k *historickému vzniku* nových směnečně-právních předpisů. Autentickým textem ženevských konvencí je sice text francouzský a anglický avšak pro *vnitrostátní* účinnost je závazný jen text, ve kterém nové směnečné právo bylo u nás publikováno. Text ženevských konvencí je tudíž pro vnitrostátní právo směnečné velmi důležitou interpretační pomůckou, ale ne více. Pouhou interpretační pomůckou je rovněž důvodová zpráva k vládnímu nařízení a materiálie ženevské konference, zejména t. zv. »*comptes rendus*«. I když však vládní nařízení nepředstavuje s hlediska právního pouhý překlad ženevských konvencí, *dlužno mít na mysli, že z takového překladu vzniklo*. Jestliže na př. v čl. 13, odst. 2, první věta je v českém textu rozdělena středníkem na dvě části, budeme přes to jako »*nevyplněný indosament*« či »*blankoindosament*« označovati *každý* indosament, ve kterém *indosatář není uveden*. Z toho na př. plyne, že indosament na majitele (čl. 12, odst. 3), může býti napsán i na líc směnky.

Pokud jde o *dikci* vládního nařízení, odpovídá německý text až na některé podrobnosti německému jednotnému zákonu směnečnému. Český text se *vyhýbá* podle možnosti *cizím výrazům*. Ponechány byly na př. výrazy indosament, indosant, indosatář; patrně proto, že slovo »rubopis« dnes již nevystihuje podstatu věci, neboť indosament je kromě případu čl. 13, odst. 2, teoreticky možný i na *líci* směnky. Ostatně používal i dřívější směnečný zákon označení »rubopis« jen v nadpisu a nikoli v textu. Novými českými výrazy jsou: »dny z ohledu poskytnuté« (Respekttage, jours de grâce, days of grace, čl. 74), »vyhotovení« (dříve: směnečné stejnopisy, duplikáty, čl. 64), »opisy« (dříve: směnečné opisy čili kopie, čl. 67 sl.). Při tomto poslednějším výrazu bude nyní nutno pečlivě rozeznávat mezi »opisy« v technickém smyslu podle čl. 67 a pouhým opisem směnky bez směnečně-právních účinků, tedy na př. opisem, který se přikládá vedle originálu ke směnečné žalobě.

Dosavadní směnečný zákon přesně rozeznával mezi výrazy »na směnce« a »ve směnce«. Poslednější výraz znamenal tolik, jako »v textu« směnky, a to v textu v užším smyslu (kontextu, srov. čl. 1 č. 1, čl. 75 č. 1, na rozdíl od »textu« v širším smyslu podle čl. 69). Stejně jako dosud používá jednotný směnečný řád výrazu »na směnce« (na př. čl. 17, čl. 13 odst. 1, čl. 25, 31, 39, 46, 51, 57, 81). Výraz »ve směnce« znamená »v kontextu« v čl. 2, odst. 2, čl. 76, odst. 2 a patrně též v čl. 5. Naproti tomu příkaz resp. záповěď předložiti směnku ku přijetí nemusí asi býti pojaty do kontextu směnky, i když čl. 22 používá výrazu »ve směnce«; vždyť příkaz může býti dán i indosantem (čl. 22, odst. 4, srov. dosud § 17 sm. zák.). S tím souvisí ustanovení o lhůtách »ve« směnce ustanovených (čl. 73), které jistě platí i o lhůtách »na« směnku psaných. Totéž lze říci o domicilu (čl. 27, srov. dosud § 22 sm. z.) a o platebním místě sousedním (čl. 88), neboť tyto údaje obvykle figurují v t. zv. směnečné adrese.

Náš dosavadní směnečný zákon rozlišoval mezi *směnečným penízem* a *směnečnou sumou*. Směnečná suma znamenala směnečný peníz s příslušenstvím. Jednotný směnečný řád v tomto směru nerozlišuje. Ve smyslu dosavadního směnečného peníže používá výrazů »suma« (čl. 1, čís. 2, čl. 75, č. 2, čl. 96), »směnečný peníz« (čl. 6, čl. 77, odst. 2, čl. 26, odst. 1, čl. 45, odst. 6, čl. 48, odst. 1 a 2, čl. 52, odst. 3, čl. 55, odst. 4), »hlavní suma« (čl. 48, č. 4). V dosavadním smyslu směnečné sumy používá výrazů »směnečný peníz« (čl. 30 a 41, odst. 1 a 2), »částka« (čl. 49, č. 1).

Podobně jako dosavadní směnečný zákon obsahuje i jednotný směnečný řád mnoho *právních domněnek a zákonných fikcí*. Ze znění dosavadního směnečného zákona bylo zpravidla lze ihned vyčísti, jde-li o domněnku *vyvratitelnou* (praesumptio juris) či *nevyratitelnou* (praesumptio iuris ac de iure, zákonná fikce). Vyratitelné domněnce nasvědčoval obrat »pokládá se«, nevyratitelné nasvědčoval obrat »platí«. Srov. arci též § 100, odst. 6 sm. z. V novém právu směnečném používá se výrazů »hledí se... jako na...«, »platí« a »má se za to«. Lze tu rozlišovati tyto skupiny:

a) »Na listinu . . . se nehledí jako na . . . směnku« (čl. 2, odst. 1, čl. 76, odst. 1, dosud: »nevzniká směnečný závazek«, § 6 sm. z.), v textu konvence: »ne vaut pas comme«, »is invalid as«.

»Na indosament na majitele se hledí jako na indosament nevyplněný« (čl. 12, odst. 3). V textu konvence: »vaut«, »is equivalent«.

»Na pouhý podpis směnečníkův na líci směnky se hledí jako na přijetí« (čl. 25, odst. 1). V textu konvence: »équivauf«, »operates as«.

Ve všech těchto případech jde pouze o jinou formulaci než v textu ženevské konvence, totiž u nás formou *zákoné fikce*, avšak praktické důsledky jsou stejné.

b) V jiných případech znamená výraz »hledí se« zákonnou fikci shodně s konvencí (čl. 2, odst. 2—4, čl. 76, odst. 2—4, čl. 5, odst. 1 a 2, čl. 9, odst. 2, čl. 12, odst. 2, čl. 29, odst. 1, čl. 13, odst. 3, čl. 35, odst. 2, čl. 54, odst. 6).

c) Naproti tomu znamená tento výraz *vyvratitelnou* domněnku v čl. 16, odst. 1, neboť dlužník *může* skripturně legitimovanému detentorovi směnky namítnouti nedostatek vlastnictví. Toliko druhá a třetí věta tohoto odstavce obsahují domněnky nevyvratitelné.

d) Výraz »platí« znamená *nevyvratitelnou* domněnku (čl. 31, odst. 4, čl. 77, odst. 3).

e) Obrat »*má se za to*« znamená většinou domněnku vyvratitelnou (čl. 20, odst. 2, čl. 29, odst. 1, 2. věta). Také v případě čl. 41, odst. 4, může dlužník vyvrátiti domněnku svědčící měně platebního místa, je však pochybno, může-li se tak státi i z důvodů mimosměnečných. Naproti tomu obsahuje *nevyvratitelnou* domněnku čl. 27, odst. 1, druhá věta, neboť není-li označen domiciliát, je příjemce *zavázán* platiti sám (správně v německém textu »wird angenommen« a nikoli »wird vermutet«, nepřesně dosud § 22 sm. z.). Podobně nelze vyvrátiti domněnku obsaženou v čl. 57, poslední věta.

Jednotný směnečný řád mluví o *splatnosti* a nikoli o *dospělosti* směnky. Splatností jest »údaj času, kdy má býti placeno« (čl. 1, č. 4, čl. 75, č. 3, čl. 2, odst. 2, čl. 76, odst. 2, Verfallzeit, échéance, time of payment, srov. čl. 48, odst. 1, č. 2, odst. 2, čl. 70 a j.). Promisee se užívá výrazů, že směnka je »splatná« (na př. čl. 37, srov. čl. VIII, § 3 uv. nař.) a že »dospívá« (čl. 36 a čl. 72). Ode dne splatnosti nutno rozlišovati jako dosud *platební den*, jestliže den splatnosti připadá na zákonný svátek (čl. 72, též čl. V uv. nař.; Zahlungstag, le jour où elle est payable, the day on which it is payable); v tomto smyslu na př. čl. 38 odst. 1 a čl. 44, odst. 3. Naproti tomu výraz »platební měsíc« (čl. 36) neznámá měsíc, do kterého připadá platební den, nýbrž měsíc, ve kterém směnka dospívá.

Obtíže působí výklad splatnosti v čl. 40. »Majitel směnky není povinen přijati placení před splatností.« Znamená to, že je povinen přijmouti placení ve svátek? Patrně nikoli: »splatností« bude tedy rozuměti *platební den*. Směnečník platí »před splatností« na vlastní nebezpečí. Zde nutno bráti »splatnost« doslovně, neboť nepřesuneme nebezpečí na směnečníka proto, že vyhověl přání věřitele a platil

v zákonný svátek. Extensivním výkladem dlužno risiko vyloučiti také při regresu před splatností, takže slovo »splatnost« zde budeme výkládati ve prospěch dlužníka.

Podobně dlužno použití korektivního výkladu v čl. 41, odst. 1. Případne-li den splatnosti na zákonný svátek, nebude patrně také znamenán kurs pro cizí měnu a dlužno proto přepočítati cizí měnu podle kursu v den *platební*. V druhé větě tohoto odstavce je slova »platební den« použito nikoli ve smyslu dosud uvedeném (srov. čl. 44, odst. 3), neboť myšlen je zde *den skutečného placení* (den výplaty — srov. čl. 49, č. 2). Obtíže při interpretaci vznikají také zde, vede-li věřitel postih před splatností.

Pro *počítání lhůt* má nyní důležité ustanovení čl. 73., podle kterého se nevčítá den, od něhož započnou běžeti. Dosud bylo možno ze znění směnečného zákona zjistiti, včítá-li se první den čili nic. Srov. na př. § 73, odst. 3 sm. z.: »lhůta počíná se . . . dnem . . .«; výrazy »*po dni*« (§ 41 sm. z.) a »*ode dne*« (nyní na př. čl. 54 odst. 5, čl. 70) znamenaly, že první den se nevčítá. Pravidlo čl. 73 j. sm. ř. platí i pro uváděcí nařízení; budeme tedy *ohlašovací lhůtu při amortisací* směnky počítati jinak než dosud (čl. VIII, § 3). Ohlašovací lhůta činí nyní *dva měsíce* a počítá se od prvního dne po splatnosti směnky, resp. ode dne, který následuje po dni, kterého edikt byl uveřejněn. Na rozdíl od počítání dosavadní 45denní lhůty (§ 73 sm. z.) se nevčítá ani den splatnosti resp. uveřejnění ediktu, ani den, který po dni splatnosti (uveřejnění ediktu) následuje.

Výrazu »*ručení*« používal dosavadní směnečný zákon pouze pro *nepřímé* závazky (§§ 7, 12 a j.). Přímé závazky vyznačoval směnečný zákon obratem »*je zavázán*« (§§ 20, 21, 63, 86, též u čestného příjemce: § 56 sm. z.). Nynější směnečné právo mluví o ručení ve smyslu německého »*haften*« i u *přímých závazků* (výjimka: čl. 28). Text ženevské konvence rozeznává: »*est garant*«, *guarantees* (čl. 9 a 15) a »*est tenu, obligé*« — »*is liable, bound*« (čl. 29, odst. 2, 32 odst. 1, 47 odst. 1, 78 odst. 1).

Tvrdým oříškem pro výklad j. sm. ř. jsou různé stupně zlého úmyslu, znalosti, vědomosti atd., zkrátka t. zv. mala nebo bona fides ve všech odstínech, v jakých j. sm. ř. si libuje.

Začneme s případy snadnými. Nemluvíme již o *zfalšování* směnky, nýbrž o »*změnách*« (čl. 69), aby bylo jasno, že změna se nemusela státi dolosně. Podle čl. 63 odst. 3 pozbývá částečně postihu ten, kdo »*znaje stav věci*« platí pro čest horšího honoráta. Zde může býti spor jen o *rozsahu vědomosti*, totiž o tom, zda vědomost může se týkati také mimokambiálních okolností.

Jiným označením pro mala fides je »*zlý úmysl*« (čl. 10 a 16). V jednotném směnečném řádu neznamená však více než vědomost (mauvaise foi, bad faith); dosud mluvili jsme v podobných případech o »*obmyslnosti*« (§ 76 sm. z.) Vyšším stupněm proti »zlému úmyslu« je »*vědomé jednání na škodu dlužníka*« (čl. 17 a čl. 19, odst. 2) :tu nestačí pouhá vědomost o námitkách, které dlužník má proti předchůdci, nýbrž k této vědomosti musí přistoupiti vědomě

škodné jednání. Vyšším stupněm dolu je též »obmyslnost« ve smyslu čl. 40 (Arglist, fraude, fraud). Dlužno si povšimnouti že slova »obmyslně« se nepoužívá v dosavadním smyslu (§ 76 sm. z.), nýbrž že představuje zvlášť kvalifikovanou vědomost, i když nutně nekvalifikuje jednání jako podvod. Výklad všech těchto stupňů vědomosti, zlého úmyslu, škodného úmyslu a obmyslnosti je krajně ztížen tím, že vedle nich i *hrubá nedbalost* má v některých případech stejné právní následky, a to zejména vedle »obmyslnosti« čl. 40.

Vzhledem k novotám obsahuje jednotný směnečný řád přirozeně ještě jiné terminologické zvláštnosti. Tak na př. nemluví »o podstatných náležitostech« směňky (dosud §§ 3 a 104 sm. z.), nýbrž vzhledem k liberálnějšímu postoji nového směnečného práva o »*součástech směňky*« (čl. 2, 76). Jednotný směnečný řád vyhýbá se slovu »*domicil*« (dosud § 22 a 39 sm. z.) vzhledem k různosti pojetí *němecského* (platební místo odlišné od směnečnickova bydliště) a *francouzského* (splatnost u osoby rozdílné od směnečnicka): čl. 22, odst. 2. O právu směnečnickovu doplniti *domiciliáta* (při přijetí) a *platebnu* (v prohlášení o přijetí) srov. čl. 27. Mezi výrazy »*bezvýminečný*« (čl. 1, č. 2, čl. 12, čl. 75, č. 2) a »*bezpodmínečný*« (čl. 26), není věcného rozdílu.

III. Směnečné teorie.

I když značně pozbyl na popularitě kdysi tak slavný průvan, který ze stolu odnesl směňku otevřeným oknem na ulici, kde se jí zmocnil poctivý nálezece, a i když nejsme dnes ochotni lámati si tolik hlavu s poctivým okupantem, který směňku zahozenou do koše odtamtud vytáhl a proti dlužníkovi uplatňuje, zbývají přece jen otázky, které žádají řešení »konstruktivního«. Proto nepřekvapuje, že ani sjednocením směnečného práva neumlkly zcela spory o »správnost« té či oné směnečné teorie. Mezinárodní unifikací odpadla však většina sporných otázek, které měly větší praktický význam. Jednotný směnečný řád sám nemůže po našem soudu ani svým doslovem ani svým obsahem sloužiti jako rozhodující argument ve prospěch některé ze stávajících směnečných teorií. Nejzávažnější změna, totiž odvolatelnost akceptu (čl. 29), mohla by mluvit ve prospěch teorie *emisní*, jak dovozuje na př. *Lenhoff*, *Einführung in das einheitliche Wechselrecht*, str. 12 (Srv. ostatně slova »*émettre*«, »*émission*« v čl. 1, č. 8, čl. 75, č. 7, čl. 10.). Komentář *Staub-Stranz* 1934, str. 55, vyslovuje se i nadále pro teorii *smluvní*, ač uznává, že směnečná unifikace se pro žádnou teorii nevyslovila. Nebudeme na př. slova »*délais conventionuels*« — »*contractual limits*« v čl. 73 vykládati jako oporu smluvní teorie. Právě tak nebudeme tvrditi, že slovo »*poukaz*« v čl. 1, č. 2 — dosud platební příkaz — nasvědčuje *asignační* teorii (srov. Sedláček v Komentáři k obč. zákonu IV, str. 177 o smlouvách ve prospěch třetích; proti podobným konstrukcím *Jacobi*, *W. P., Ehrenbergs Hdb.* 249). Srovnáme-li čl. 92, odst. 3 s dosavadním § 91, odst. 3 sm. z., mohli bychom podobně jako *Bigiavi*, *Rivista di diritto commerciale* 1937, str. 105 násl., spatřiti v jednot-

ném směnečném řádu novou oporu proti smluvním teoriím, neboť nemluví se více o tom, že směnkou tuzemec se zavazuje určitému jinému tuzemci. Srov. též *Ferrara*, Rivista 1934, str. 78, jenž se vyslovuje pro teorii *kreační*. U nás ukázal *Hermann-Otavský* v Randově Jubilejním památníku, že Randova teorie — v některých směrech sice oslabena, v jiných však zase posílena — může podstatu směnky vysvětliti i podle jednotného směnečného zákona. Nutnost směnečné teorie, povznesené nad teritoriální práva jednotlivých států, zdůrazňuje *Mossa*, La cambiale secondo la nuova legge 1937, str. 221 násl. Tu vzniká ovšem obtíž vzhledem k francouzskému pojetí. Že z dikce samotné nelze vyvoditi bezpečného vodítka pro žádnou teorii, vyplývá nejlépe z čl. 6 úmluvy o mezinárodním právu směnečném (srov. čl. 95 j. s. ř.): »La loi du lieu de la création du titre (angl.: The law of the place where the instrument was issued) détermine si le porteur d'une lettre de change acquiert la créance qui a donné lieu a l'émission du titre«. Jak patrně, prolínají se v tomto ustanovení mírumilovně teorie emisní a teorie *kreační*, nejlepší to důkaz, že pouhý doslov ženevských konvencí není oporou pro žádnou směnečnou teorii.

(Dokončení příště.)

Nové normy v oboru peněžnictví.

Dr. Otakar Vlasák.

Dne 29. března 1941 vyšlo ve Sbírce zákonů a nařízení pod čís. 113 vládní nařízení ze dne 13. března 1941, o dohledu a jinaké působnosti ministerstva financí v oboru peněžnictví, a pod čís. 114 vládní nařízení ze dne 13. března 1941, o povinné organizaci peněžnictví.

Účelem prvního vládního nařízení je především dokončiti vývoj, který byl zahájen vlastně již bankovním zákonem č. 54/1932 Sb. a v němž bylo pokračováno vládním nařízením č. 61/1939 Sb., aby totiž dosud roztržštěná působnost veřejné správy v oboru peněžnictví byla v zájmu možnosti účelného řízení celého peněžnictví soustředěna v ministerstvu financí. V tomto ohledu přináší nová úprava jen tu změnu, že též zemské úvěrní ústavy a okresní záložny hospodářské jsou podrobeny pravomoci ministerstva financí. Dále bylo shledáno nutným zvýšiti dohled veřejné správy na hospodaření peněžních ústavů, peněžních podniků, jejich revisních orgánů i svazů a vytvořiti právní podklad pro možnost účelnější ingerence veřejné správy při regulaci peněžního a úvěrového trhu.

V úvodních paragrafech stanoví se věcný dosah nařízení. Jak již bylo zmíněno, přechází nově na ministerstvo financí působnost ohledně zemských úvěrních ústavů, která dosud příslušela ministerstvu vnitra, a působnost ohledně okresních záložen hospodářských a záložen, utvořených z fondů kontribučních a berních, těchto fondů samých, jakož i jejich svazů, která dosud v druhé instanci příslušela